

Ton Honig gespecialiseerd in rouwverwerking bij kinderen

“Ervaren dat iemand er niet zo maar tussen uit kan piepen”

Er is geroezemoes in de aula, alsof het om een echte kerkdienst gaat. Kinderen schuiven aan, anderen lopen op het laatste moment met hun stoel heen en weer om een plaatsje te bemachtigen. Sommigen van hen kijken onwennig rond. Het is hun eigen school, maar het lijkt alsof ze er voor het eerst zijn. Bovendien zitten er vreemde mensen tussen. Gelukkig zit de juf of de meester in dezelfde rij. Dan wordt het stil. Iedereen weet waar voor ze bij elkaar gekomen zijn.

“We gaan met elkaar Lorenzo van Grafhorst herdenken”, zegt Jan Wouters, directeur van Beatrix De Burcht, een christelijke school voor speciaal basisonderwijs. “hij was heel erg ziek en hij is in de vakantie overleden. We gaan het erover hebben hoe we hem kenden als een vrolijke maar ook ondeugende jongen. En ook over hoe we zonder hem met elkaar verder zullen gaan.”

Dan klinkt ‘Je bent een soepkip’ het lievelingslied van Lorenzo. Een opgewekt nummer van Ernst, Bobbie & de Rest. Als de laatste tonen vervagen, stapt Ton Honig naar voren. Hij is ingehuurd door de school om de herdenkingsbijeenkomst te leiden. Eerst worden drie kaarsen aangestoken. De Paaskaars. Een tweede voor Lorenzo, door zijn broertje, de derde door een medeleerling.

Honig: “Die is voor jullie zelf, bij deze kaars mag je denken aan iemand die je goed kende en die ook overleden is. Je oma, of je oom of de buurvrouw of iemand anders uit je omgeving. We steken de kaarsen aan omdat we licht willen als het donker is in ons hart. De kaars betekent ook dat we geloven dat het leven het altijd wint van de dood.”

(cursief en/of iets inspringen) “Geen enkele ervaring heeft zo’n sterk associatieve kracht als de dood. Geldt dat voor volwassenen, het is ook het geval bij kinderen”, stelt Honig (47) na afloop, studentenpastor in Amsterdam en gespecialiseerd in rouwverwerking bij jonge mensen. “In dit geval kennen de kinderen om wie het gaat heel goed. Als dat niet zo is dan zullen ze eerder het verdriet ervaren over iemand die ze wel kenden. Maar ook hier zullen de kinderen bewust of onbewust beseffen dat ze eveneens verdrietig zijn om andere mensen die overleden zijn. Niettemin beginnen we met opgewekte muziek. Tijdens een ziekte en rond het sterven en afscheid overheerst vaak droefheid. Maar we willen benadrukken dat we in die bijna tien jaar ook zoveel vrolijke momenten met Lorenzo hebben gekend.”

Klasgenootjes vertellen wat ze zich van Lorenzo herinneren. Hoe hij met autootjes door de klas gooide. Een ander vertelt hoe hij toen hij al heel ziek was met zijn opa toch naar het schoolkamp kwam. En de juf: “Toen hij eenmaal wist dat hij dood zou gaan, zei hij: zolang ik leef, wil ik wel heel veel plezier maken.”

(cursief en/of iets inspringen) “Je kunt je afvragen of ik hierbij moet zijn. Zie mij als een soort ceremoniemeester. Ik wil een sfeer creëren waarin mensen zich thuis voelen. Mijn expertise geeft de benodigde rust. Emoties kunnen zo hoog opspelen dat het uit de hand kan lopen. Om dat te voorkomen wil ik de anderen er wel bij betrekken en een actieve rol geven. Mijn eerste gemeente was in Amsterdam met veel oude mensen. Ik heb honderden rouwdiensten gedaan. Ik heb altijd geprobeerd de kinderen en kleinkinderen erbij te betrekken. Ze moeten iets kunnen doen. Dat geeft een bevredigend gevoel. Ik geloof sterk in de rituele waarde van dit

soort bezigheden. Een ritueel geleidt de emoties zoals ijzer elektriciteit geleidt. Een gemeenschap moet ervaren dat mensen er niet zo maar tussen uit kunnen piepen. ”

Dan zingen kinderen en leerkrachten ‘Je hoeft niet bang te zijn’. De projector, uitgezet omdat de klasgenootjes liever niet tegen het felle licht inkeken, laat het even afweten. Niettemin zingen ze allemaal mee. De tekst floept weer te voorschijn als het lied afgelopen is. Het is het enige onderdeel dat niet helemaal volgens de ‘liturgie’ verloopt. Er hangt een rustige en ingetogen sfeer. Alsof er een spanning wordt opgebouwd. Honig vertelt zijn verhaal over het lieveheersbeestje Stip en zijn vriendje Slingertje. Symbolisch en lichtvoetig. Stip verliest zijn vriendje niet helemaal als die zich verpopt tot een ander leven. De kinderen horen het aan en lachen af en toe ingehouden; er zitten leuke grappen in. Het lijkt allemaal nog mee te vallen met de droevigheid, zo kijkt de een na de ander in het rond. Pas als er klassieke muziek van piano en viool klinkt, gespeeld door twee juffen, begint een aantal kinderen te snikken.

(Cursief en/of iets inspringen) “Ik kies voor een drieluik: rustig, spanning opbouwen, ontladen. Maar ook: 1. stilstaan bij wie Lorenzo was en is, 2. hem op een bepaalde wijze loslaten, 3. nadruk op ieder van ons...hoe gaan we verder? Het is heel belangrijk dat kinderen hun emoties kunnen tonen. Dat je daar een model voor biedt. Ik ga veel om met studenten. Hoor hun verhalen over vroeger in relatie tot de dood. Pas nog vertelde een oudere mevrouw hoe ze op haar zesde haar tweelingzusje verloor. Wat ik constateer is dat kinderen in het verleden niet de kans kregen om hun verdriet te verwerken. Een ander die haar vader had verloren op jonge leeftijd, zei: Mijn leven is een roman waar de eerste dertig bladzijden zijn uitgescheurd. Je begrijpt dat je bij zo’n boek tot de laatste bladzij er niet goed inkomt.”

Het verdriet neemt hoorbaar en zichtbaar toe als de moeder van Lorenzo het woord krijgt. “Lorenzo vond het zo fijn dat hij ‘s morgens nog naar school kon gaan. Toen hij kaal was en dik van de medicijnen wilde hij eerst niet, omdat hij bang was dat jullie hem zouden uitlachen. Maar dat deden jullie niet. Het is geweldig wat jullie voor Lorenzo hebben betekend en wat jullie vandaag voor hem doen. Soms kwamen er zo veel kaarten, dat ze niet door de brievenbus konden. Ik waardeer dat heel erg, ook al mis ik hem nog zo. Heel hartelijk bedankt allemaal.” De spanning is voelbaar op zijn hoogtepunt. Nog een gezamenlijk lied en Honig sluit af met een gebed. Toch is het nog niet afgelopen. Op het schoolplein is een hart getekend. “Ons hart”, zegt de pastor, “we zijn met elkaar één groot hart, dat afscheid neemt van Lorenzo. Zo meteen halen jullie je ballon op in het klaslokaal en gaan we naar buiten. Dan zeg ik: Een twee drie, we laten de ballon allemaal tegelijk los en roepen zo hard als we kunnen: Dag Lorenzo.”

(cursief en/of iets inspringen) “Ja, dat was een mooie ontlading. Je moet vermijden dat het loodzwaar wordt. De kinderen hebben een boodschap aan de ballon gehangen. Een groet. Een gebedsintentie. In ieder geval iets van henzelf. Ik vind dit een mooi ritueel. Het doet me denken aan het reukoffer uit het Oude Testament. Het is van ons met elkaar, maar je laat het opgaan in een groter verband, naar God of de Allerhoogste of hoe je hem ook maar wilt benoemen. Wat je doet, moet kloppen in het geheel. Je mag praten, maar je hoeft niet te praten, je mag ook wat anders doen om uiting te geven aan je emoties. En dan nog ben je vrij om mee te doen. Het moet ook duidelijk zijn waarom een ingrediënt deel uitmaakt van het ritueel. Ik bepaal zelf niet de norm wat wel of niet kan. Ik geef wel eens een suggestie, eerder om een eigen concept te versterken dan om iets af te keuren. Het is verschrikkelijk als iemand op nog geen tienjarige leeftijd sterft. Toch geloof ik dat hij zijn leven in volstreekte rijkdom heeft afgesloten, zijn leven is de moeite waard geweest. We zijn te veel bezig met wat kinderen moeten worden in plaats van wat ze zijn. Ik doe dit werk omdat ik uit eigen ervaring weet dat je in dit soort situaties

heel eenzaam kunt zijn. Op mijn elfde kreeg ik Hodgkin en ik merk nog steeds de nasleep daarvan. Ik ervaar het goddelijke als mensen in staat zijn om op leuke en lastige momenten ervoor elkaar te zijn, en daar waar mensen er echt voor elkaar zijn is de kracht voelbaar die een mens even boven zichzelf uittilt.”

Ton Honig heeft naast zijn fulltime baan een proefschrift in voorbereiding over de relatie tussen het verlies van een ouder en de latere partnerkeuze en de rol van de geslachtelijkheid daarin. Verder schrijft bij teksten voor kinderen over deze onderwerpen, waarvan er een aantal gebundeld zijn tot een boek. Binnenkort verschijnt zijn derde bundel. Ten slotte is hij elke dag circa een half uur on line om met kinderen en jongeren bij te praten over hun vragen rondom rouwverwerking.

Foto-onderschrift: Pastor Ton Honig laat samen met de kinderen ballonnen op. De ontlading komt na de spanning. “Het is goed kinderen bij rouwverwerking zelf iets ritueels te laten doen.”